

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

СТАДНИК ВІКТОРІЯ ПАВЛІВНА

УДК 330.001.25:005:631.11

**УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Національному університеті біоресурсів і природокористування України Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник:

доктор економічних наук, професор
Гудзинський Олексій Дмитрович,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
професор кафедри менеджменту
ім. проф. Й.С. Завадського

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор
Гудзь Олена Євгенівна,
Державний університет телекомунікацій,
завідувач кафедри управління
інноваційною діяльністю

кандидат економічних наук, доцент
Бойко Віталій Володимирович,
Львівський національний аграрний університет,
доцент кафедри інформаційних технологій

Захист відбудеться «22» квітня 2016 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.004.01 у Національному університеті біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Генерала Родимцева, 19, навчальний корпус № 1, кімната 97

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 13, навчальний корпус № 4, кімната 41а

Автореферат розісланий «21» березня 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т. І. Балановська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Економічна нестабільність в Україні, яка має місце у сучасному розвитку національного господарства, відчутно позначається на функціонуванні аграрного бізнесу, оскільки діяльність сільськогосподарських підприємств знаходиться у царині невизначеності та непередбачуваності. Наслідком цих процесів є поява проблеми економічної безпеки агровиробників. Значний вплив на неї спричинили: трансформаційні процеси реорганізаційного спрямування; розбалансування в системі попиту та пропозиції внаслідок низького рівня платоспроможності населення; інфляційні та демографічні процеси; сировинний характер виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств з експортною орієнтацією; ресурсно-енергетична та управлінська складові; ціновий диспаритет та ін. Відзначене вказує на комплексний характер даної проблеми, яка потребує системного підходу до її розв'язання, в тому числі і шляхом формування ефективної системи управління економічною безпекою розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах зростаючого конкурентного середовища.

Вирішенню питань, пов'язаних із проблемою економічної безпеки в різних галузях присвятили свої наукові праці як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, а саме: О. Ананьїн, О. Ареф'єва, О. Барановський, М. Бендикова, В. Бойко, О. Брягін, З. Варналій, Т. Васильців, О. Власюк, О. Головченко, В. Горьовий, О. Грунін, О. Гудзинський, О. Гудзь, В. Даль, Р. Дацків, Л. Донець, О. Єрмаков, С. Ільяшенко, С. Кваша, О. Коробчинський, С. Кравченко, О. Ляшенко, Н. Мазур, С. Нестеренко, Г. Пастернак-Таранущенко, М. Погосова, Н. Реверчук, С. Реверчук, П. Саблук, Н. Танклевська, М. Харченко, Л. Хромушина, Л. Худолій, В. Щербань, В. Шликов, С. Шкарлет, Й. Шумпетер, Ю. Яковець, В. Ярочкін та ін.

Разом із тим процес ринкових перетворень поставив на порядок денний потребу поглибленого вивчення та вирішення питань ефективного управління економічною безпекою вітчизняних сільськогосподарських підприємств. Сукупність визначених проблемних питань обумовила вибір теми дисертаційної роботи, визначила мету та задачі, а також об'єкт і предмет дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до науково-дослідної тематики Національного університету біоресурсів і природокористування України за темою: «Розробка теорії і методології формування адаптивно-розвиваючої системи менеджменту в умовах інституціонально-структурної трансформації економіки України» (номер державної реєстрації 0107U004874), у межах якої здобувачем запропоновано рекомендації щодо ефективного управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств, здійснено оцінку сучасного її рівня та окреслено ефективні шляхи підвищення рівня економічної безпеки вітчизняних сільськогосподарських підприємств.

Мета і задачі дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних та методичних засад і розробці практичних рекомендацій, спрямованих на формування системи управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств, що сприятиме їх сталому розвитку в умовах ринкового господарювання.

Для досягнення зазначеної мети в дисертації вирішувалися такі задачі:

- поглибити теоретичні аспекти управління економічною безпекою підприємства з метою розширення його наукової сутності та структури;
- запропонувати методичний підхід щодо оцінювання рівня економічної безпеки сільськогосподарських підприємств для становлення кожної з функціональних складових і безпеки виробничо-фінансової діяльності підприємства в цілому;
- провести аналіз чинників економічного розвитку сільськогосподарських підприємств для подальшого обґрунтування пропозицій щодо їх сталого розвитку;
- проаналізувати сучасний стан управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств для виявлення їх стійкості до загроз зовнішнього і внутрішнього середовища та обґрунтування превентивних управлінських рішень з підвищення економічної безпеки в умовах ринкової системи господарювання;
- обґрунтувати систему стратегічних напрямів забезпечення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств при реалізації корпоративних стратегій ефективного господарювання для виявлення резервів підвищення її рівня та економічного розвитку;
- розробити пропозиції щодо удосконалення управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств на засадах екологізації виробництва як передумови підвищення конкурентоспроможності рослинницької і тваринницької продукції та прибутковості господарювання;
- удосконалити систему управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств з метою підвищення ефективності їх діяльності у довгостроковому періоді.

Об'єкт дослідження – процес управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів удосконалення управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств.

Поглиблені дослідження здійснено на матеріалах сільськогосподарських підприємств Чернігівської області.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дисертаційного дослідження є системний підхід до вивчення економічних об'єктів, явищ і процесів, їх ключові проблеми та основні шляхи вирішення. Зокрема, у процесі виконання дисертаційної роботи було використано такі методи: аналізу та синтезу, наукової абстракції (при уточненні поняття економічної безпеки сільськогосподарського підприємства, виявленні основних загроз з урахуванням чинників зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування підприємства); логічного узагальнення (при визначенні кола організаційних, економічних та інституційних умов ефективного управління економічною безпекою підприємств); анкетного опитування (при аналізі та системній оцінці управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств); статистичний (при формуванні системи показників економічної безпеки сільськогосподарських підприємств, обчисленні рівня інтегрального показника економічної безпеки

сільськогосподарських підприємств, визначенні рівнів функціональних складових економічної безпеки сільськогосподарських підприємств); SWOT-аналізу (при оцінці сильних і слабких сторін, визначенні можливостей та загроз, при розробці стратегій та тактичних дій досліджуваних суб'єктів господарювання) тощо.

Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі та нормативні акти України, матеріали Державної служби статистики України, аналітична інформація Міністерства аграрної політики та продовольства України, первинна документація і звітність Головного управління статистики у Чернігівській області, звітність сільськогосподарських підприємств Ніжинського, Прилуцького та Ічнянського районів Чернігівської області, наукові напрацювання вітчизняних та зарубіжних авторів із досліджуваного питання, результати проведеного анкетування.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в теоретичному та методичному обґрунтуванні основних положень щодо підвищення ефективності управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств, що полягає в наступному:

вперше:

- запропоновано методичний підхід щодо оцінювання рівня загальної економічної безпеки сільськогосподарських підприємств на основі визначення інтегрального показника, що включає багатокритеріальний вимір функціональних складових системи управління виробничою діяльністю господарюючих суб'єктів, яка забезпечуватиме у довгостроковому періоді економічну стійкість, прибутковість господарювання та передумови розширеного відтворення аграрного виробництва (С. 8-10).

удосконалено:

- теоретичні аспекти управління економічною безпекою підприємства на основі узагальнення основних функціональних складових, що сприятиме поглибленню розкриття наукової сутності управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств (С. 6-7);

- систематизацію ключових чинників економічного розвитку сільськогосподарських підприємств, що є визначальними при оцінці економічної безпеки суб'єктів господарювання та обґрунтуванні пропозицій щодо їх функціонування та розвитку (С. 9-10);

- підхід до проведення аналізу сучасного стану управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств, який надає можливість сформулювати та обґрунтувати необхідну інформацію щодо стійкості до загроз внутрішнього і зовнішнього середовища та прийняття обґрунтованих рішень при побудові системи управління економічною безпекою в динамічному середовищі господарювання (С. 10-11);

набули подальшого розвитку:

- обґрунтування стратегічних напрямів розвитку сільськогосподарських підприємств як об'єктів управлінського впливу, спрямованих на забезпечення економічної безпеки господарюючих суб'єктів при реалізації стратегій їх стабілізації та розвитку (С. 12-13);

- пропозиції щодо удосконалення управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств на засадах екологізації виробництва, що

дозволить досягти підвищення рівня економічної безпеки агровиробників та конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції у майбутньому (С. 13-14);

- науково обґрунтовані рекомендації з удосконалення системи управління економічною безпекою підприємств, якими передбачено розширення функціональних підсистем та важелів управління, що забезпечить економічну стійкість та прибутковість господарювання сільськогосподарських підприємств (С. 14-15).

Практичне значення одержаних результатів. Практична цінність результатів дослідження полягає в можливості застосування запропонованих у дисертації відповідних наукових рекомендацій щодо удосконалення управління економічною безпекою у виробничо-фінансовій діяльності сільськогосподарських підприємств, а також у розробці стратегічних заходів щодо розвитку аграрного виробництва на довгострокову перспективу.

Результати дисертаційного дослідження впроваджені Департаментом агропромислового розвитку Чернігівської обласної державної адміністрації при розрахунку рівня економічної безпеки сільськогосподарських підприємств на основі її функціональних складових (довідка № 14-11/1031 від 24.04.2014 р.). Запропонований методичний підхід щодо визначення рівня економічної безпеки сільськогосподарських підприємств рекомендовано до практичного застосування у діяльності Ніжинської районної державної адміністрації Чернігівської області (довідка № 03-06/246 від 10.04.2014 р.). Результати наукового дослідження використано як методологічне підґрунтя при підготовці проектів законодавчих та нормативно-правових актів, методичних рекомендацій, а також при визначенні позицій Міністерства аграрної політики та продовольства України під час формування проектів законодавчих актів з питань економічної безпеки сільськогосподарських підприємств (довідка № 37-11-1-15/6168 від 06.05.2014 р.). У діяльності ТОВ «Ніжин-Агро» враховано рекомендації щодо напрямів формування та вдосконалення інституційного середовища економічної безпеки сільськогосподарських підприємств (довідка № 78 від 31.03.2014 р.). Рекомендації з удосконалення організаційного механізму управління економічною безпекою прийняті до впровадження СТОВ «Дружба-Нова» (довідка № 116 від 18.03.2014 р.). Практичні результати дисертаційного дослідження щодо напрямів екологізації виробництва сільськогосподарської продукції прийняті до впровадження у діяльності ТОВ «Агро Кім» (довідка № 115 від 14.02.2014 р.) та ТОВ «Нива 2008» (довідка № 75 від 27.02.2014 р.).

Одержані автором результати наукового дослідження використовуються в навчальному процесі Відокремленого підрозділу Національного університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут» при викладанні дисциплін «Планування виробництва», «Маркетинг», «Логістика» та «Менеджмент організацій» (довідка № 233 від 11.04.2014 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею автора, в якій викладено результати дослідження щодо управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств. Теоретичні положення,

висновки та наукові результати дослідження, що виносяться на захист, одержані здобувачем самостійно.

Апробація результатів дисертації. Основні наукові положення, результати дослідження та їх практичне застосування обговорювалися на Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій 90-річчю Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського «Економіка і управління в умовах глобалізації» (м. Донецьк, 1-7 грудня 2010 р.); III Міжнародній конференції молодих учених і студентів «Інноваційні процеси економічного і соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Тернопіль, 25-26 березня 2010 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції: «Проблеми формування нової економіки XXI століття» (м. Київ, 22-23 грудня 2011 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Економіка, організація та управління підприємствами в сучасних економіко-правових умовах» (м. Дніпропетровськ, 21-23 листопада 2012 р.); Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Формування системи і механізмів обліково-аудиторського та аналітичного забезпечення конкурентоспроможного розвитку підприємств реального сектору економіки України» (м. Кам'янець-Подільський, 11-12 грудня 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції професорсько-викладацького складу, науковців, аспірантів і студентів «Пріоритети інноваційного розвитку АПВ України: досвід, можливості, технології» (м. Ніжин, 29-30 березня 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми розвитку економіки в умовах глобалізації» (м. Тернопіль, 26-27 квітня 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Финансовая архитектура в системе экономических преобразований» (м. Сімферополь, 25-27 вересня 2013 р.); Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Інституційні засади функціонування економіки в умовах трансформації» (м. Дніпропетровськ, 14-15 травня 2013 р.); Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Економіка і управління: виклики та перспективи» (м. Дніпропетровськ, 4-5 лютого 2013 р.); Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Проблеми соціально-економічного розвитку підприємництва» (м. Дніпропетровськ, 14-15 листопада 2013 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи викладено у 23 наукових працях загальним обсягом 4,7 друк. арк., у тому числі 10 статей у фахових виданнях України, обсягом 3,7 друк. арк., 1 стаття у науковому фаховому виданні України, яке включено до міжнародних наукометричних баз даних, обсягом 0,5 друк. арк., 1 стаття в інших виданнях, обсягом 0,4 друк. арк., 11 тез наукових доповідей обсягом 2,8 друк. арк.

Структура й обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 226 найменувань і додатків. Основний зміст дисертаційної роботи викладено на 198 сторінках комп'ютерного тексту. Робота містить 32 таблиці, 33 рисунки і 9 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету, задачі, об'єкт, предмет, зазначено методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення, ступінь апробації одержаних результатів, окреслено особистий внесок здобувача у вирішенні поставлених задач.

У першому розділі **«Теоретико-методичні аспекти управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств»** розкрито сутність, структуру та наведено характеристику економічної безпеки підприємства; визначено основні загрози системи економічної безпеки сільськогосподарських підприємств та управління нею; узагальнено методичні засади дослідження управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств.

У результаті опрацьованих наукових праць українських та зарубіжних науковців щодо розуміння поняття «економічна безпека підприємства» визначено, що в ході еволюційних процесів і становлення економічної системи сутність категорії змінювалася та вдосконалювалася. На основі узагальнення теоретичних положень встановлено, що економічна безпека підприємства – це захищеність його діяльності (виробничої, техніко-технологічної, фінансово-економічної, соціальної) від існуючих небезпек і загроз чи інших непередбачуваних обставин, основа забезпечення досягнення цілей суб'єктів діяльності в умовах конкуренції й господарського ризику, а також здатність суб'єкта господарювання до відтворення. Таким чином, для ефективної діяльності сільськогосподарське підприємство має бути спроможним конкурувати, реалізовувати заплановане, стійким до змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі, забезпечувати свій розвиток у перспективі, що сприятиме формуванню ефективної системи управління економічною безпекою.

В ході дослідження на основі системного підходу сформовано поняття «управління економічною безпекою підприємства» як процес розробки та реалізації сукупності заходів, які базуються на захищеності життєво важливих інтересів підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз, використанні сформованих можливостей досягнення цілей загального системного спрямування, реалізації власних економічних інтересів, конкурентних переваг і сприяють забезпеченню стійких позицій підприємства в умовах невизначеності та господарських ризиків.

Сутність понять «економічна безпека підприємства» та «управління економічною безпекою підприємства» розкриваються через дослідження її системи через складові підсистеми, кожна з яких характеризується власним змістом, набором функціональних параметрів і способами забезпечення.

Встановлено, що основними функціональними складовими економічної безпеки сільськогосподарських підприємств є: кадрова, політико-правова, екологічна, інформаційна, фінансова, силова, техніко-технологічна та ринкова, які постійно взаємодіють між собою.

Враховуючи галузеву особливість сільськогосподарського підприємства обґрунтовано необхідність доповнення існуючої системи економічної безпеки такими підсистемами (складовими) як: ресурсна, інноваційна, організаційна та

соціальна (рис. 1) для забезпечення високого потенціалу розвитку і зростання підприємства у перспективі.

ФУНКЦІОНАЛЬНІ СКЛАДОВІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	ФІНАНСОВА: досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів
	ЕКОЛОГІЧНА: дотримання чинних екологічних норм, мінімізація втрат від забруднення довкілля
	ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНА: забезпечення ступеня відповідності застосовуваних на підприємстві технологій найкращим світовим аналогам за оптимізації витрат ресурсів
	КАДРОВА: збереження й розвиток інтелектуального потенціалу підприємства, ефективне управління його персоналом підприємства
	ІНФОРМАЦІЙНА: забезпечення ефективного інформаційно-аналогічного господарювання підприємства
	ПОЛІТИКО-ПРАВОВА: дотримання чинного законодавства, всебічне правове забезпечення діяльності підприємства
	РИНКОВА: захист від неефективно обраної моделі поведінки на ринку, помилок у товарній збутовій політиці, політиці ціноутворення, конкурентоспроможність продукції
	СИЛОВА: забезпечення фізичної безпеки працівникам підприємства, збереження майна
	РЕСУРСНА: нейтралізація можливих загроз стосовно забезпечення підприємства основними видами ресурсів
	ІННОВАЦІЙНА: формування необхідних і достатніх умов для збільшення можливостей створення та використання інновацій на підприємстві
	ОРГАНІЗАЦІЙНА: взаємодія структурних підрозділів підприємства, які формують рівні управління, їх взаємозв'язки та прийняття управлінських рішень щодо поліпшення безпеки підприємства
	СОЦІАЛЬНА: забезпечення соціальних засад та справедливості в процесі стимулювання працівників підприємства

Рис. 1. Основні функціональні складові економічної безпеки сільськогосподарських підприємств

На основі аналізу концептуальних позицій вітчизняних та зарубіжних науковців сформовано основні принципи системи управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств у сучасних умовах. Доцільно виділити

такі принципи, як: адаптивність – управління економічною безпекою підприємства у стані невизначеності, засноване на динамічній зміні загальної системи управління з метою поліпшення якості її роботи; варіативність – управління прогнозуванням рівня економічної безпеки підприємства, пошук та обґрунтування альтернативних управлінських рішень; гнучкість – включення в кожну підсистему управління економічною безпекою підприємства механізмів і чинників, які повинні передбачати зміни й реагувати на них; законність – розробка та прийняття управлінських рішень в полі системи економічної безпеки підприємства, що узгоджуються з органами державного управління; відповідальність – формування системи цілей управління економічною безпекою підприємства та відповідальність за їх виконання.

Визначено, що метою управління економічною безпекою підприємства є своєчасне виявлення і запобігання як зовнішнім, так і внутрішнім загрозам забезпечення захищеності діяльності підприємства й досягнення ним цілей бізнесу. Встановлено, що основними чинниками виникнення загроз є: неефективне управління; недостатній рівень дисципліни; протиправні дії працівників; порушення режиму збереження конфіденційної інформації; вибір ненадійних партнерів та інвесторів; відтік кваліфікованих кадрів, неправильна оцінка їх кваліфікації, низька компетентність; істотні упущення як у тактичному, так і в стратегічному плануванні, пов'язані, насамперед, із вибором мети; помилки в прогнозуванні змін зовнішнього та внутрішнього середовища; невизначеність пріоритетів діяльності; відсутність цілісної системи діагностики стану підприємства і чіткого уявлення про його сильні та слабкі сторони; схематичне застосування принципів і підходів сучасного управління. На основі наведених чинників здійснено класифікацію загроз економічній безпеці сільськогосподарських підприємств за: джерелами виникнення, походженням, природою виникнення, сферою виникнення, сферою дії, розвитком у часі, частотою дії, розвитком у просторі, тривалістю дії, характером дії, можливістю передбачення, ступенем розвитку, наслідком дії, можливістю контролю, ступенем імовірності, ступенем небезпеки, динамікою впливу, законністю.

З огляду на циклічність функціонування й розвитку сільськогосподарського підприємства управління економічною безпекою доцільно ототожнювати з управлінням суб'єкта господарювання, що спрямоване на запобігання загрозам і забезпечення стабільного функціонування підприємства нині і в майбутньому. Тому діагностика рівня економічної безпеки є не тільки інструментом визначення здатності підприємства до виживання, а й показником характеру та глибини кризи, ефективним засобом обґрунтування необхідності здійснення відповідних процедур, визначення характеру й напрямів оздоровчих заходів. Оцінка рівня економічної безпеки сільськогосподарського підприємства належить до базових і найвідповідальніших етапів менеджменту, тож ґрунтуються на адекватному й ефективному методичному підході.

Запропонований методичний підхід полягає в оцінюванні рівня загальної економічної безпеки сільськогосподарських підприємств на основі визначення інтегрального показника, що включає багатокритеріальний вимір восьми функціональних складових системи управління виробничою діяльністю господарюючого суб'єкта. Інтегральний показник рівня економічної безпеки

підприємства розраховується як середньозважена складових. Чим ближче вона буде до одиниці, тим вищий рівень економічної безпеки (формула (1)):

$$P_{\text{ЕБП}} = \kappa_1 \cdot P_{\text{ЕБП1}} + \kappa_2 \cdot P_{\text{ЕБП2}} + \kappa_3 \cdot P_{\text{ЕБП3}} + \dots + \kappa_8 \cdot P_{\text{ЕБП8}}, \quad (1)$$

де $P_{\text{ЕБП}}$ – інтегральний показник економічної безпеки підприємства;

$P_{\text{ЕБП1}}, P_{\text{ЕБП2}}, \dots, P_{\text{ЕБП8}}$ – показники 1-ї, ... 8-ї складових економічної безпеки підприємства;

$\kappa_1, \kappa_2, \dots, \kappa_8$ – коефіцієнти значущості складових економічної безпеки підприємства.

Відповідно до запропонованого підходу, економічна безпека забезпечить економічну стійкість у довгостроковому періоді, прибутковість господарювання та передумови розширеного відтворення аграрного виробництва.

Аналіз й оцінка рівня економічної безпеки сільськогосподарського підприємства є обов'язковою умовою розробки комплексу заходів, спрямованих на протидію загрозам і підвищенню рівня економічної безпеки підприємства, збільшення його адаптаційних можливостей до змін умов господарської діяльності, створення умов стабільного функціонування й розвитку.

У другому розділі «**Діагностика рівня управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств**» висвітлено стан та тенденції економічного розвитку сільськогосподарських підприємств; проведено аналіз рівня економічної безпеки сільськогосподарських підприємств; здійснено оцінку існуючої системи управління економічною безпекою.

Аналіз виробничо-фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств Чернігівської області протягом 2012–2014 рр. виявив певні тенденції в їх розвитку: підвищення виробничої собівартості та середніх цін реалізації майже по кожному з основних видів сільськогосподарської продукції на 15–25%; ріст чистого доходу та прибутку від діяльності підприємств становить 59,7 і 42,1% відповідно; рівень рентабельності виробництва сільськогосподарських підприємств зріс відповідно з 16,7 до 23,9% та ін.

Проведений аналіз розвитку діяльності сільськогосподарських підприємств виявив, що у Чернігівській області, як і в цілому по Україні, економічна ефективність діяльності характеризується тенденцією до покращення аналізованих показників.

Встановлено, що сільськогосподарські підприємства досліджуваного регіону функціонують, зазнаючи значної кількості зовнішніх і внутрішніх чинників. Так, недостатня кваліфікація працівників, низький рівень управлінського потенціалу, заробітної плати, висока плинність кадрів визначають незадовільний рівень кадрової безпеки підприємств. Низька родючість ґрунтів негативно впливає не тільки на ринкову, але й на екологічну безпеку господарства. Зниження рівня економічної безпеки у межах фінансової та техніко-технологічної складових зумовлено недостатньою бюджетною підтримкою та кредиторською заборгованістю. Основними чинниками низького рівня безпеки в межах політико-правової та інформаційної складових є недостатня правова захищеність інтересів підприємства в договірній та іншій діловій документації, порушення юридичних прав підприємства

і його працівників, навмисне або ненавмисне розголошення комерційно важливих відомостей тощо.

Доведено, що зазначені чинники зумовлюють зниження рівня економічної ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств, а отже і зниження рівня економічної безпеки сільськогосподарського підприємства в цілому.

Поглиблені дослідження щодо оцінки рівня економічної безпеки сільськогосподарських підприємств проведено на матеріалах діяльності 15 суб'єктів господарювання Ніжинського, Прилуцького та Ічнянського районів Чернігівської області, згрупованих за запропонованими рівнями безпеки залежно від значень складових інтегрального показника економічної безпеки.

Виявлено, що кризовим необхідно вважати результат до 0,15 балів, мінімальним – від 0,15–0,30 балів, низьким – у межах 0,30–0,45 балів, середнім від 0,45–0,75 балів, понад 0,75 балів – високий рівень безпеки (табл. 1).

Таблиця 1

Рівні інтегрального показника економічної безпеки діяльності сільськогосподарських підприємств Чернігівської області (2012–2014 рр.)

Складові інтегрального показника економічної безпеки діяльності сільськогосподарських підприємств	Групи сільськогосподарських підприємств за інтегральним показником, балів				
	I: 0,00–0,15	II: 0,15–0,30	III: 0,30–0,45	IV: 0,45–0,75	V: 0,75–1,00
Показник кадрової складової	0,071	0,092	0,121	0,143	0,161
Показник політико-правової складової	0,016	0,018	0,020	0,023	0,025
Показник екологічної складової	0,032	0,074	0,110	0,122	0,155
Показник інформаційної складової	0,051	0,111	0,210	0,230	0,351
Показник фінансової складової	0,174	0,081	0,114	0,131	0,187
Показник силової складової	0,133	0,250	0,210	0,167	0,256
Показник техніко-технологічної складової	0,054	0,062	0,093	0,144	0,132
Показник ринкової складової	0,022	0,043	0,051	0,065	0,074
Середнє значення рівня інтегрального Показника	0,228	0,458	0,626	0,720	0,731

Проведений аналіз дав можливість виявити залежність між інтегральним показником економічної безпеки діяльності сільськогосподарських підприємств, зокрема його складовими та показником ефективної діяльності підприємств у галузях рослинництва та тваринництва, що дозволило зробити певні висновки, а саме: найбільше впливає на показник ефективної діяльності сільськогосподарських підприємств фінансове забезпечення виробничої діяльності підприємства, водночас істотну роль відіграє кадрова та інформаційна складові, особливо щодо новітньої технологічної інформації та інформації про зміну кон'юнктури ринків підприємства. При цьому, без уваги не залишається й екологічна складова. Це зумовлено тим, що для сільськогосподарських підприємств земля є основним фактором виробництва, і екологічний стан безпосередньо впливає на результат сільськогосподарського бізнесу.

За даними табл. 1 у 2012–2014 рр. середній рівень інтегрального показника в досліджуваних підприємствах коливаються в межах 0,228–0,731 балів. Одержані розрахунки дають змогу класифікувати їх рівень економічної безпеки від кризового до високого. Це свідчить про те, що до першої групи з кризовим рівнем безпеки увійшли 3 підприємства із середнім показником 0,428 балів, або 16%, до підприємств, які мають мінімальний рівень безпеки, належать ПАТ «Лосинівське» та СВК «Вейсбах-Агро», що відповідно становить 0,458 балів. Підприємства СТОВ «Богданівське», СТОВ «Рожнівка-Агро», ДП ДГ «Прилуцька дослідна станція НААН», ФГ «Магнат Агро» у базовому році мали середній показник 0,626 балів, СПОП «Ксена», СТОВ «Агро-Кім», ФГ «Рубан» та ТОВ Агрофірма «Миколаївка» мають середній рівень безпеки із показником 0,720 балів; 0,731 балів у підприємств із високим рівнем економічної безпеки, до яких належать СТОВ «Ресурс-Агро» та ФГ «Колос». Таким чином, підприємства досліджуваного регіону за їх класифікаційною ознакою щодо рівня економічної безпеки належать до низького та середнього рівня безпеки.

В процесі дослідження встановлено, що управління економічною безпекою доцільно розглядати як систему заходів контролю і мотивації, які формують економічну безпеку аграрних суб'єктів господарювання та якісну реалізацію захисту інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз. За результатами SWOT-аналізу досліджуваних сільськогосподарських підприємств доведено доцільність розробки таких стратегічних рішень, які підсилять слабкі сторони та нейтралізують можливі загрози й небезпеки управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств у динамічному середовищі господарювання.

У третьому розділі **«Удосконалення управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств»** обґрунтовано стратегічні напрями забезпечення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств; запропоновано шляхи удосконалення управління економічною безпекою стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств на засадах екологізації

виробництва; розроблено рекомендації щодо удосконалення системи управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств.

На основі системно-комплексного підходу побудовано механізм формування та реалізації стратегії економічної безпеки сільськогосподарських підприємств, який включає дев'ять етапів. На першому етапі відбувається визначення загального періоду формування стратегії економічної безпеки підприємства. На другому етапі проводиться дослідження факторів внутрішнього й зовнішнього середовища. Третій та четвертий етапи включають в себе оцінку сильних і слабких сторін економічної безпеки сільськогосподарського підприємства та загальну оцінку позицій стратегії економічної безпеки. П'ятий та шостий етапи передбачають формування стратегічних цілей економічної безпеки і розробку цільових стратегічних нормативів економічної безпеки суб'єктів господарювання. На наступному етапі слід прийняти основні стратегічні рішення у сфері економічної безпеки підприємства, що дозволить визначити стратегічні орієнтири його діяльності. На останніх етапах формування і реалізації стратегії економічної безпеки сільськогосподарських підприємств оцінюється й реалізується розроблена стратегія підприємства та здійснюється контроль за її виконанням.

У ході дослідження встановлено, що при розробці й реалізації стратегії управління економічною безпекою сільськогосподарського підприємства необхідно й доцільно в плановому режимі оцінити стан його безпеки, а також розробити такі стратегічні напрями, які будуть адаптовані до змін внутрішнього і зовнішнього середовища (табл. 2).

Встановлено, що економічна безпека підприємства сільськогосподарського спрямування характеризується сукупністю якісних і кількісних показників. Найважливішими серед останніх є рівень безпеки, який визначається станом використання ресурсів за критеріями рівня економічної безпеки підприємства. Цей показник залежить від спроможності керівництва підприємства та спеціалістів (менеджерів) ефективно уникати можливих загроз і ліквідувати шкідливі наслідки негативного впливу окремих складових зовнішнього і внутрішнього середовища.

Для прийняття обґрунтованих рішень щодо удосконалення управління економічною безпекою сільськогосподарського підприємства запропоновано шляхи, в основу яких покладено необхідність виробництва екологічно чистої продукції, оцінку придатності сільськогосподарських угідь до виробництва екологічно чистої продукції за основними агрохімічними показниками в розрізі адміністративних районів, та представлено оптимізовані варіанти розвитку виробництва екологічно чистої продукції сільськогосподарськими підприємствами за допомогою методу прогнозування на базі ТОВ «Магнат», ТОВ «Рожнівка-Агро» та ТОВ «Богданівське».

Згідно з розрахунками встановлено, що на території Чернігівської області близько 245 тис. га сільськогосподарських земель придатні для вирощування екологічно чистої продукції.

**Стратегії стабілізації та розвитку економічної безпеки
сільськогосподарських підприємств**

Економічна безпека підприємств	Стратегії стабілізації	Стратегії розвитку	Рекомендовані стратегічні напрями стабілізації та розвитку економічної безпеки сільськогосподарських підприємств
Високий рівень безпеки	Стратегія прискореного зростання	Стратегії подальшого розвитку	<ul style="list-style-type: none"> - оптимізація складу та структури поточних витрат; - постійне збільшення ринкової частки; - удосконалення системи мотивації та стимулювання працівників; - концентрація зусиль на підвищення ефективності використання ресурсів; - оновлення матеріально-технічної бази; - обмежене використання агрохімікатів
Середній рівень безпеки	Стратегія обмеженого зростання		<ul style="list-style-type: none"> - посилення інноваційної та інвестиційної активності сільськогосподарськими підприємствами; - забезпечення безперервного процесу виробництва; - коригування цінової політики з урахуванням динаміки середньогалузевих цін на продукцію сільськогосподарських підприємств; - вихід на нові ринки збуту; - запровадження екологічнобезпечних технологій
Низький рівень безпеки	Стратегія стабілізації	Стратегія підтримки	<ul style="list-style-type: none"> - збільшення ефективності використання власного капіталу; - визначення найбільш рентабельних напрямів бізнесу та їх розвиток; - оновлення матеріально-технічної бази; - підвищення ефективності використання ресурсів
Мінімальний рівень безпеки			<ul style="list-style-type: none"> - удосконалення політики залучення позикових фінансових ресурсів; - ліквідація нерентабельних напрямів діяльності с.-г. підприємств.
Кризовий рівень безпеки	Стратегія скорочення діяльності	Стратегія виживання	

На теперішній час у досліджуваному регіоні немає господарств, що здійснюють екологічно чисте виробництво й пройшли екологічну сертифікацію. Тому буде доцільним поступове збільшення частки площ під органічне землеробство до 20% (табл. 3).

Доведено, що в Чернігівській області є всі передумови для вирощування до 3684,3 тис. тонн екологічно чистих зернових або на суму понад 11 млн грн, (у діючих цінах 2014 року). До того ж вигідне географічне розміщення дозволить мінімізувати витрати на транспортування продукції, що підвищить її конкурентоспроможність на ринку.

Таблиця 3

Прогноз валового обсягу виробництва екологічно чистої продукції зернових у ТОВ «Богданівське»

Рік	Площа сільськогосподарських підприємств, тис. га	Середня урожайність зернових в області, ц/га	Ціна, тис. грн/т	Валовий обсяг виробництва екологічно чистого зерна	
				тис. т	тис. грн
2016	2	40	2,75	10,0	27,50
2017	3	45	2,85	14,6	41,61
2018	4	50	2,90	19,1	55,39
2019	5	55	2,95	22,3	65,78
2020	10	55	3,00	49,7	149,10

Технологія землеробства на екологічній основі набула поширення в економічно розвинених країнах світу як перспективний спосіб раціонального природокористування. Обсяги продажу екологічно чистої сільськогосподарської продукції постійно зростають. Вітчизняним сільськогосподарським підприємствам важливо враховувати міжнародний досвід, що сприятиме розвитку ринку продукції в Україні. Досягнення цього потребує на системній основі проведення змін у всіх складових економічної безпеки, що можливо лише при зміні ціннісної орієнтації.

Для вирішення наявних проблем діяльності підприємств аграрного сектору важливу роль відіграє створення системи безпеки, організація її успішного функціонування та управління нею спираючись на методологічні основи наукової теорії безпеки. Вона вибудовується на основі взаємодії основних елементів, найважливішим з-поміж яких є механізм її забезпечення як сукупність законодавчих актів, правових норм, спонукальних мотивів і стимулів, методів, функціональних складових, функцій, сил і засобів, за допомогою яких суб'єкт впливає на об'єкт для досягнення цілей безпеки і розв'язання завдань, що постають (рис. 2). Використовувані сили і засоби поділяються на фінансові, кадрові, організаційні, технічні, інформаційні, правові, інтелектуальні групи, за допомогою яких вирішуються завдання із забезпечення економічної безпеки та управління нею. Реалізація системи управління економічною безпекою у ТОВ «Магнат», ТОВ «Рожнівка-Агро», ТОВ «Богданівське» забезпечила постійне оцінювання зовнішнього і внутрішнього середовища сільськогосподарських підприємств з метою ототожнення й прогнозування реальних та можливих загроз, обґрунтування

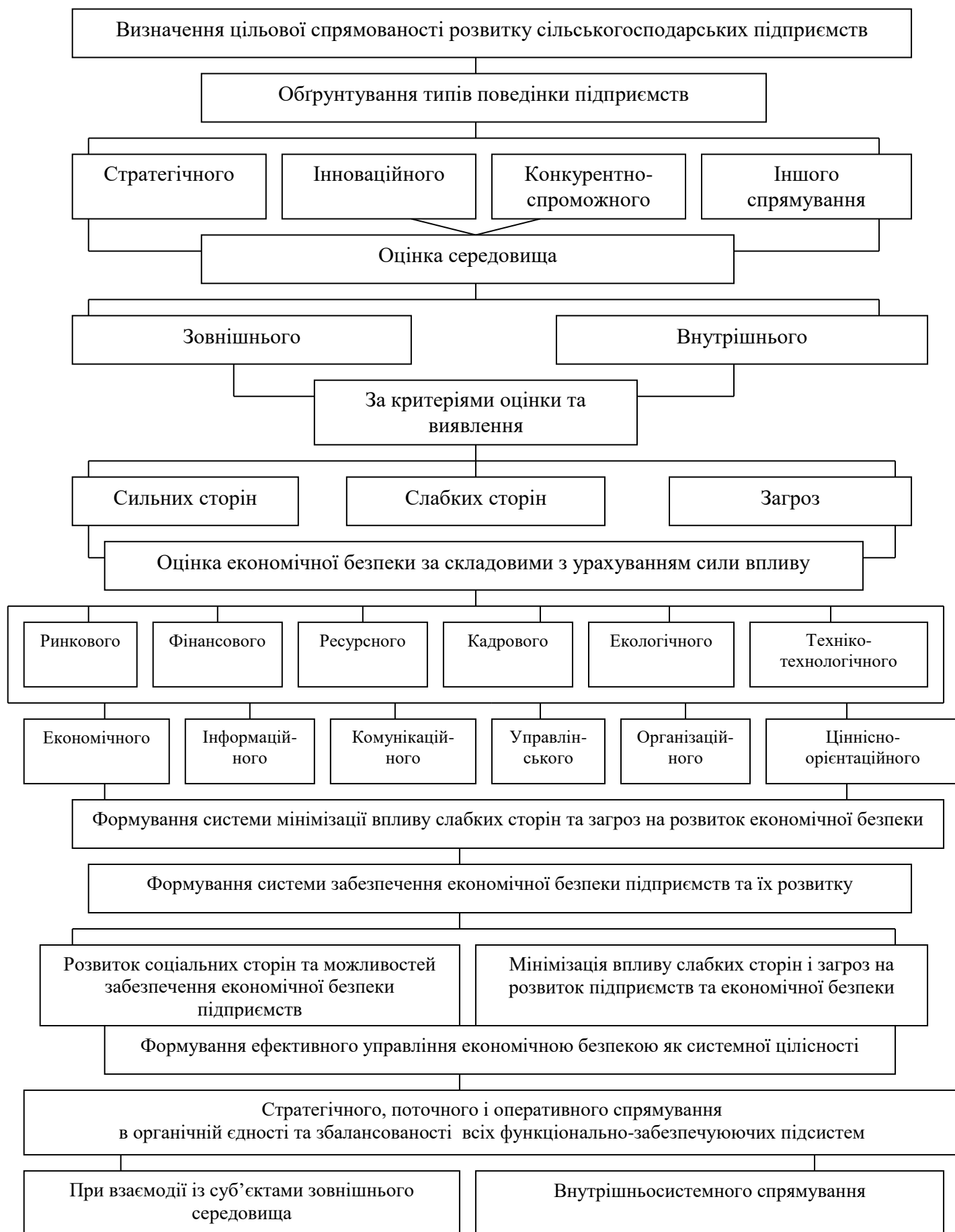

Рис. 2. Система управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств

та комплексного застосування форм і методів захисту економічних інтересів підприємства, контролювання стану економічної безпеки й реалізацію заходів з її підвищення, формування компетенції керівника та персоналу підприємства та належний рівень їх підготовки.

Управління економічною безпекою сільськогосподарського підприємства доцільно здійснювати на засадах створення відповідної спеціалізованої структури – відділу з економічної безпеки. Склад такого відділу може змінюватися залежно від розмірів сільськогосподарського підприємства, його економічних, фінансових, виробничо-технічних, інформаційних, інтелектуальних, професійних, організаційних та інших можливостей.

Результати проведеного дослідження дали можливість зробити певні висновки про те, що реалізація розглянутих заходів з управління економічною безпекою сприятиме: передбаченню і запобіганню загроз, що призводять до кризового стану; проведенню антикризового управління; розробленню комплексу заходів економіко-правового й організаційного характеру; підвищенню конкурентоспроможності, рентабельності, прибутковості та економічної стійкості господарювання підприємства; розвитку інтелектуального потенціалу, підприємства; залученню державних програм підтримки економічної безпеки сільськогосподарських підприємств за допомогою правових, економічних і соціальних заходів; інвестиційній привабливості тощо.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі розглянуто теоретико-методичні положення та запропоновано практичні рекомендації щодо вдосконалення системи управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств. Одержані результати дозволяють зробити наступні висновки:

1. На основі опрацювання зарубіжних та вітчизняних наукових публікацій визначено, що економічна безпека є невід’ємною умовою функціонування та розвитку підприємства в ринкових умовах господарювання. Розкрито й уточнено поняття «управління економічною безпекою підприємств», яке на відміну від існуючих трактувань розкриває управління економічною безпекою підприємств із позиції поєднання сукупності дій, що базуються на захищеності життєво важливих інтересів підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз, використанні можливостей досягнення цілей загальносистемного спрямування та реалізації власних економічних інтересів в умовах невизначеності та господарських ризиків. Розширено структуру основних функціональних складових економічної безпеки ресурсною, інноваційною, організаційною та соціальною, що сприятиме поглибленню розкриття її сутності, особливості застосування в сільському господарстві.

2. На основі узагальнення існуючих методичних підходів щодо оцінки рівня економічної безпеки встановлено, що більшість із запропонованих присвячено проблемам забезпечення економічної безпеки регіону та держави, а питанням безпеки сільськогосподарських підприємств приділяється значно менше уваги. Запропоновано методичний підхід, який передбачає розрахунок загальної

економічної безпеки в межах кожної окремої функціональної складової з наступним обчисленням інтегрального показника, охоплює всі найбільш важливі аспекти управлінської діяльності, дає змогу швидко отримати інформацію щодо стану рівня безпеки з метою виявлення сильних і слабких позицій підприємства та досягнення рівня його економічної безпеки.

3. Чинники, що формують відповідний рівень економічної безпеки сільськогосподарського підприємства різноманітні і мають свою специфіку. Встановлено, найважливішими чинниками, які найбільш активно впливають на рівень економічної безпеки сільськогосподарського підприємства, є високий професіоналізм керівника і працівників (висока кваліфікація кадрів, підготовка та перепідготовка, створення наявних виробничих і соціально-економічних умов для працівників), ступінь досконалості законодавчої бази, рівень оподаткування, доступ на ринки збуту, інвестиційна привабливість тощо. Їх потрібно враховувати відповідно до чинного законодавства, спрямовувати на здійснення виробничої стратегії, досягнення високого рівня економічної безпеки сільськогосподарського підприємства.

4. Аналіз розрахованого рівня інтегрального показника дозволив виділити наступні рівні економічної безпеки підприємства: кризовий, мінімальний, низький, середній та високий. Визначено, що підприємства з кризовим та високим рівнем безпеки знаходяться в межах 0,228-0,731 балів. Обґрунтовано, що найвищий рівень безпеки досягається за умови перебування комплексу показників в межах допустимого інтервалу граничних значень, а граничні значення одного показника досягаються незалежно від інших. В ході аналізу встановлено, що за останні роки сільськогосподарські підприємства Чернігівської області знаходяться в економічно небезпечному становищі та стикаються з великою кількістю проблем, які впливають на підвищення економічної безпеки. На основі аналізу опитування респондентів було встановлено, що основними загрозами економічній безпеці сільськогосподарських підприємств є: висока плинність кадрів (10%), низька продуктивність праці (8%), надмірний податковий тиск (9%), нестабільність законодавства (6%), низька родючість ґрунту (6%), нераціональне використання земельних ресурсів (8%), не достатня продуктивність інформації (4%), використання застарілих інформаційних технологій (7%), обмеженість власних фінансових ресурсів (9%), низьке технічне забезпечення (10%), не ефективне використання матеріальних ресурсів (8%), низький рівень платоспроможності попиту населення (8%), низька якість продукції (7%) тощо. Вирішення приведених проблем забезпечить ефективне управління економічною безпекою підприємства.

5. В ході дослідження встановлено, що при розробці стратегії управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств доцільно використовувати стратегії стабілізації (стратегія прискореного зростання, стратегія обмеженого зростання, стратегія стабілізації, стратегія скорочення діяльності) та стратегії розвитку (стратегія подальшого розвитку, стратегія підтримки, стратегія виживання), що сприяє підвищенню використання рівня його потенціалу по забезпеченню економічного розвитку та безпеки функціонування. Відповідно до результатів прогнозування на основі трендового аналізу доведено, що планування змін щодо прогнозованих тенденцій

розвитку та внесення коректив в корпоративну стратегію при її реалізації, ґрунтується на основі стратегічного позиціонування та розвитку сільськогосподарського підприємства.

6. Розроблено пропозиції щодо підвищення рівня економічної безпеки сільськогосподарських підприємств шляхом збільшення частки виробництва екологічно чистої продукції. Екологізація виробництва обумовлюється сучасним впровадженням адаптивно-ландшафтних систем землеробства і сприятливою оцінкою придатності земель Чернігівської області до екологічно чистого виробництва. Нарощування екологічно орієнтованої рослинницької та тваринницької продукції не лише формує подальший розвиток підприємства, забезпечує інноваційний шлях розвитку аграрного сектору економіки, а вирішує нагальне для сьогодення, питання якості сільськогосподарської продукції.

7. Удосконалено систему управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств використовуючи методологічні основи наукової теорії безпеки, об'єднавши методичні підходи до проектування структури управління економічною безпекою. Остання має бути структурована згідно з елементами організаційної сукупності спеціальних органів, служб, засобів, методів, заходів, що забезпечують захист життєво важливих інтересів підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз з метою збереження економічної стійкості та прибутковості господарювання.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях:

1. Стадник В. П. Забезпечення захисту комерційної таємниці сільськогосподарських підприємств у системі економічної безпеки / В. П. Стадник // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. – 2012. – Вип. 177, Ч. 2. – С. 146–151.

2. Стадник В. П. Економічна безпека в системах ринкових трансформацій / В. П. Стадник // Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. Серія : Економіка та менеджмент. – 2012. – Вип. 9 (34), Ч. 2 – С. 483–489.

3. Стадник В. П. Загрози економічній безпеці підприємства, їх джерела та чинники / В. П. Стадник // Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. Серія : Облік і фінанси. – 2012. – Вип. 9 (33), Ч. 3 – С. 322–328.

4. Стадник В. П. Ресурсне забезпечення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств / В. П. Стадник // Наукові праці фахівців Полтавської державної аграрної академії. Економічні науки. – 2012. – Вип. 2(5), Т. 3. – С. 293–298.

5. Стадник В. П. Економічна безпека сільськогосподарських підприємств в системі вдосконалення відносин суб'єктів АПВ / В. П. Стадник // Вісник Сумського

національного аграрного університету. Серія : Економіка і менеджмент. – 2012. – Вип. 3 (51). – С. 55–60.

6. Стадник В. П. Основні напрями гарантування економічної безпеки сільськогосподарських підприємств / В. П. Стадник // Агроінком. – 2012. – Вип. 1(3). – С. 109–110.

7. Стадник В. П. Комплексне оцінювання рівня економічної безпеки сільськогосподарських підприємств / В. П. Стадник // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія : Економіка і менеджмент. – 2013. – Вип. 5 (56). – С. 104–108.

8. Стадник В. П. Сутність та принципи еколого-економічної безпеки розвитку сільськогосподарських підприємств / В. П. Стадник // Економіка. Фінанси. Право. – 2013. – № 6. – С. 37–39.

9. Стадник В. П. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки / В. П. Стадник // Економіка. Фінанси. Право. – 2013. – № 3. – С. 7–9.

10. Стадник В. П. Шляхи та перспективи розвитку економічної безпеки Чернігівської області / В. П. Стадник // Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Економіка. – 2014. – Вип. 8 (1). – С. 46–51.

Стаття в науковому фаховому виданні України, яке включено до міжнародних наукометричних баз даних

11. Стадник В. П. Формування системи управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств / В. П. Стадник // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – №7(157). – С. 224–229.

Стаття в інших виданнях

12. Стадник В. П. Організаційно-економічні засади управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств / В. П. Стадник // Економіка і фінанси. – 2014. – № 2(лютий). – С. 81–84.

Матеріали конференцій:

13. Стадник В. П. Основні напрямки забезпечення економічної безпеки сільськогосподарського підприємства / В. П. Стадник // Економіка і управління в умовах глобалізації : міжнар. наук.-практ. конф., присв. 90-річчю ДонНУЕТ ім. Михайла Туган-Барановського, 1–7 грудня 2010 р. : тези доп. – Донецьк : Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, 2010. – С. 293–296.

14. Стадник В. П. Сутність економічної безпеки сільськогосподарських підприємств / В. П. Стадник // Інноваційні процеси економічного і соціально-культурного розвитку : вітчизняний та зарубіжний досвід : III міжнар. конф. молодих учених і студентів, 2010 р. : тези доп. – Тернопіль, 2010. – С. 224–226.

15. Стадник В. П. Сутність і значення комерційної інформації. Комерційна таємниця підприємства. / В. П. Стадник // Проблеми формування нової економіки

XXI століття : IV міжнар. наук.-практ. конф., 22-23 грудня 2011 р. : тези доп. – Дніпропетровськ, 2011. – С. 94–96.

16. Стадник В. П. Економічна безпека підприємства в умовах трансформації форм господарювання / В. П. Стадник // міжнар. наук.-практ. конф., 21–23 листопада 2012 р. : тези доп. – Дніпропетровськ : Дніпропетровський гірничий університет, 2012. – С. 117–119.

17. Стадник В. П. Політика і стратегія економічної безпеки підприємства / В. П. Стадник // Формування системи і механізмів обліково-аудиторського та аналітичного забезпечення конкурентоспроможного розвитку підприємств реального сектору економіки України : міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., 11–12 грудня 2012 р. : тези доп. – м. Кам'янець-Подільський. – Тернопіль : Подільський державний аграрно-технічний університет, 2012. – Ч.2. – С. 206–208.

18. Стадник В. П. Вплив глобалізаційних та інтеграційних процесів на рівень економічного розвитку України / В. П. Стадник // Пріоритети інноваційного розвитку АПВ України : досвід, можливості, технології : міжнар. наук.-практ. конф. професорсько-викладацького складу, науковців, аспірантів і студентів, 29–30 березня 2012 р. : тези доп. – Ніжин, 2012. – С. 158–161.

19. Стадник В. П. Вдосконалення системи економічної безпеки підприємства та її суб'єктів / В. П. Стадник // Актуальні проблеми розвитку економіки в умовах глобалізації : міжнар. наук.-практ. конф., : тези доп. – Тернопіль-Чортків : Тернопільський національний економічний університет Чортківський інститут підприємництва і бізнесу, 2012. – С. 169–170.

20. Стадник В. П. Економічна безпека сільськогосподарського підприємства в умовах трансформації форм господарювання / В. П. Стадник // Финансовая архитектура в системе экономических преобразований : междунар. научно-практ. конф., 25-27 сентября 2013 г. : тезисы докл. – Симферополь, 2013. – С. 177–178.

21. Стадник В. П. Екологічна складова економічної безпеки підприємства / В. П. Стадник // Інституційні засади функціонування економіки в умовах трансформації : міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 14–15 травня 2013 р. : тези доп. – Дніпропетровськ, 2013. – С. 209–210.

22. Стадник В. П. Фінансова безпека підприємства як економічна категорія / В. П. Стадник // Економіка і управління : виклики та перспективи : міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 4–5 лютого 2013 р. : тези доп. – Дніпропетровськ, 2013. – С. 396–398.

23. Стадник В. П. Роль економічної безпеки в екологічній сфері / В. П. Стадник // Проблеми соціально-економічного розвитку підприємництва : міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 14–15 листопада 2013 р. : тези доп. – Дніпропетровськ, 2013. – С. 230–232.

АНОТАЦІЯ

Стадник В. П. Управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами

економічної діяльності). – Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, 2016.

У дисертаційній роботі поглиблено теоретичні аспекти управління економічною безпекою з метою розширення його наукової сутності та структури. Розкрито й уточнено поняття «управління економічною безпекою підприємств», яке на відміну від існуючих трактувань розкриває управління економічною безпекою підприємств із позиції поєднання сукупності дій, що базуються на захищеності важливих інтересів підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз, використанні можливостей досягнення цілей загальносистемного спрямування та реалізації власних економічних інтересів в умовах невизначеності та господарських ризиків. Запропоновано методичний підхід до оцінки рівня економічної безпеки сільськогосподарських підприємств на основі визначення інтегрального показника, що включає багатокритеріальний вимір функціональних складових системи управління виробничою діяльністю господарюючих суб'єктів.

Систематизовано ключові чинники економічного розвитку сільськогосподарських підприємств, що є визначальними при оцінці економічної безпеки суб'єктів господарювання. Визначено стратегічні напрями стабілізації та розвитку сільськогосподарських підприємств, як факторів управлінського впливу. Розроблено пропозиції, щодо удосконалення управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств на засадах екологізації виробництва сільськогосподарської продукції. Удосконалено систему управління економічною безпекою сільськогосподарського підприємства.

Ключові слова: економічна безпека, загроза, функціональні складові, чинники, управління економічною безпекою, інтегральний показник, система управління, сільськогосподарські підприємства.

АННОТАЦИЯ

Стадник В. П. Управление экономической безопасностью сельскохозяйственных предприятий. - На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 - экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Киев, 2016.

В диссертационной работе углублены теоретические аспекты управления экономической безопасностью с целью расширения его научной сущности и структуры. Раскрыты и уточнены понятие «управление экономической безопасностью предприятий», которое в отличие от существующих трактовок раскрывает управления экономической безопасностью предприятий с позиции сочетания совокупности действий, основанных на защищенности важных интересов предприятия от внешних и внутренних угроз, использовании возможностей достижения целей общесистемного направления и реализации собственных экономических интересов в условиях неопределенности и хозяйственных рисков. Предложен методический подход к оценке уровня экономической безопасности сельскохозяйственных предприятий на основе определения интегрального показателя, включающего многокритериальное измерение функциональных

составляющих системы управления производственной деятельностью хозяйствующих субъектов.

Систематизированы ключевые факторы экономического развития сельскохозяйственных предприятий, которые являются определяющими при оценке экономической безопасности субъектов хозяйствования. Определены стратегические направления стабилизации и развития сельскохозяйственных предприятий как факторов управленческого воздействия. Разработаны предложения по совершенствованию управления экономической безопасностью сельскохозяйственных предприятий на основе экологизации производства сельскохозяйственной продукции. Усовершенствована система управления экономической безопасностью сельскохозяйственного предприятия.

Ключевые слова: экономическая безопасность, угроза, функциональные составляющие, факторы, экономической безопасностью, интегральный показатель, система управление, сельскохозяйственные предприятия.

ANNOTATION

Stadnyk V.P. Management economic security of farms. - The manuscript.

Thesis for the candidate of economic sciences in specialty 08.00.04 – Economics and Management of the Enterprises (according to the types of economic activity). National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. – Kyiv, 2016.

The thesis deals with such an urgent scientific task as the theoretical and methodical approaches and practical recommendations according economical security management of agricultural enterprises.

It is summarized the totality of “economic security” and “economic security management” definitions what allows to understand them deeper. Taking into account proposed definitions and proposals and on the base of systematic approach it is formed the definition of economic security management as the process of working out and realization of measures which based on vitally important enterprise interests security from internal and external threats, formed opportunities of goals achievement using, own economic interests realization, competitive advantages and encourage enterprise stable position securing in conditions of instability and economic risks.

It is proved in this thesis that in modern conditions of scientific and technical progress for effective economic security management of agricultural enterprises it the development is needed. The classification of economic security threats is systematized and it consists of situation assessment and assessment of negative moments and on these base well-founded recommendations for concrete measures using as to its impact liquidation.

It is analyzed the tendencies of development and operation features of agricultural enterprises. Made analysis of development of agricultural enterprises operation shows the tendency of their quantity declining. It is defined that in the dynamics in structure plant cultivation producing prevails. According to the investigation results agricultural enterprises take more part in plant cultivation producing than in animal breeding.

It is given the assessment of enterprise internal environment and defined positive and negative factors impact on the level of economic security management. It is extended investigations of economic security level assessment of agricultural enterprises. It is analyzed operation of enterprises of Nizhynskii, Prilutskii and Ichnyzniskii districts of Chernigovskii region which are grouped by proposed security level according to elements of economic security integrated indicator.

It is defined that crisis result is 0,15, min (0,15 – 0,30), low (0,3 – 0,45), medium (0,45 – 0,75), more than 0,75 – high security level. Made correlation analysis allowed defining relation between integrated index of economic security of agricultural enterprise operation, particularly its elements and indicator of enterprise operation effectiveness which allowed making such conclusions: the highest impact on indicator of effective operation of agricultural enterprise financing makes, besides personnel and information elements play an important role, especially concerning innovative technological information and information about changes of the enterprises markets conjuncture. It is caused by the fact that for the agricultural enterprises land is the main producing factor and ecologic state has an impact on the results of agricultural business.

According to the SWOT-analysis results it is defined that in producing modern conditions it is necessary to use corporative strategies which encourage ensuring effective management of enterprise economic security in the dynamic environment.

It is proved the ways of improvement of effectiveness of agricultural enterprises economic security management. On the base of the systematic approach it is built a technology of agricultural enterprises forming development corporative strategies technology. Such technology provides choosing of strategic direction of enterprises development; analysis of influence factors of internal and external environment which provides systematic using; making corporative strategies of agricultural enterprises development and its effectiveness assessment.

It is grounded that the improvement of agricultural enterprises economic security management depends on high intellectual level of labor that is way it is necessary to develop personnel activity in the sphere of innovation development. Achievement of effective management of economic security depends on ability of management structures to ensure the interest of labor in goals achievement.

In the study it is proposed for solutions grounding regarding improvement of agricultural enterprises economic security level in which it is put the necessity of ecologic products producing, usefulness of agrarian lands for producing ecological products according to the main agro-chemical indicators based on the principle of administrative districts and showed optimized variants of development of ecological products producing by the prognosis method.

It is defined that the technology of organic farming got an expansion in the developed countries. Ukrainian agricultural enterprises have to use foreign experience what encourage development of agricultural products markets in Ukraine.

Scientifically proved that ecological producing encourages the improvement of competitiveness advantages, gains of new segments and improvement of enterprises competitiveness.

During the investigation it is grounded the system of agricultural enterprises security management system which provides the complex of managing, economic, organizing, legislative and controlling and motivation ways of harmonization enterprise interests with the interests of external environment subjects accounting features of enterprise operation. Economic security management system must be structured according to the organizational elements of specialized agencies, services, tools, methods, measures that protect the vital interests of the enterprises from internal and external threats in order to maintain economic stability and profitability management.

Key words: economic security, threat, functional components, factors, economic security management, integrated indicator, management system, agricultural enterprises.

Підписано до друку
Гарнітура Computer Modern
Замовлення №

Формат 60x84/16
Ум. друк. арк. 0,9

Папір офсетний.
Тираж 110 прим.

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя.
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3/4
(04631)7-19-72
E-mail: vidavn_ndu@mail.ru
www.ndu.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2137 від 29.03.05 р.